

Broj:1879/11

POSEBAN IZVJEŠTAJ

NI JEDNO DIJETE IZVAN OBRAZOVNOG SYSTEMA

Banja Luka, 2011.

I UVOD

Ombudsman za djecu Republike Srpske, postupajući po službenoj dužnosti, u skladu sa ovlašćenjima utvrđenim Zakonom o Ombudsmanu za djecu Republike Srpske¹, konstatuje potrebu podnošenja ovog Posebnog izvještaja kojim ukazuje na povredu prava na obrazovanje djece koja napuste školu i s tim u vezi povredu brojnih drugih prava i interesa djece koja su posledica neostvarenog prava na obrazovanje.

Ombudsman za djecu ovim naglašava neophodnost preduzimanja konkretnih sistemskih aktivnosti na postizanju situacije u kojoj će najbolji interes djeteta biti prioritet, što zahtjeva da se u svakom pojedinačnom slučaju napuštanja škole, otklanjaju uzroci koji su doveli do takve odluke, a sve u cilju da ni jedno dijete ne ostane izvan obrazovnog sistema.

II OVLAŠĆENJA OMBUDSMANA ZA DJECU RS

Zakonom o Ombudsmanu za djecu Republike Srpske, nadležnosti i ovlašćenja Institucije jasno su definisani tako da:

U obavljanju poslova iz svoje nadležnosti Ombudsman za djecu postupa u okviru Ustava, zakona i drugih propisa i opštih akata, kao i međunarodnih ugovora i opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava, rukovodeći se načelom pravičnosti i morala²:

1-prati usklađenost zakona i drugih propisa koji se odnose na zaštitu prava djeteta s odredbama Ustava Republike Srpske, Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta³.

Ombudsman za djecu je ovlašćen da Vladi, odnosno Narodnoj skupštini, podnese inicijativu za izmjene ili dopune zakona i drugih propisa i opštih akata, ako smatra da do povrede prava djeteta dolazi zbog nedostatka u propisima, kao i da inicira donošenje novih zakona, drugih propisa i opštih akata, kada smatra da je to od značaja za ostvarivanje i zaštitu prava djeteta⁴.

Vlada, odnosno nadležni odbor Narodne skupštine, dužni su da razmatraju inicijative koje podnosi Ombudsman za djecu.

Svi organi državne uprave, organi, odnosno službe jedinica lokalne samouprave, kao i sva pravna i fizička lica koja obavljaju poslove koji su u vezi sa djetetom, dužni su da Ombudsmanu za djecu omoguće uvid u sve podatke, informacije i akte koji se odnose na prava i zaštitu djeteta, bez obzira na stepen njihove tajnosti, osim kada je to u suprotnosti sa zakonom.⁵

¹ Zakon o Ombudsmanu za djecu, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj103/08,

² Zakon o Ombudsmanu za djecu, član 3

³ Isto, član 5

⁴ Isto, član 7

⁵ Zakon o Ombudsmanu za djecu, član 11

III MEĐUNARODNI PROPISI

Međunarodna zajednica brojnim dokumentima naglašava važnost obrazovanja, njegovu pristupačnost za svako dijete bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, te poziva države na uspostavljanje kvalitetnog zakonodavnog okvira koji će omogućiti besplatno osnovno obrazovanje kojim će biti obuhvaćena sva djeca i srednje obrazovanje dostupno svoj djeci u skladu s njihovim mogućnostima.

1. UN KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA⁶

Član 28.

Države članice priznaju pravo djeteta na obrazovanje i, radi postepenog ostvarenja tog prava na osnovu jednakih mogućnosti, posebno:

- a) proglašavaju osnovno obrazovanje obaveznim i besplatnim za sve;
- b) podstiču razvoj različitih oblika srednjoškolskog obrazovanja, uključujući opšte i stručno obrazovanje, koje je dostupno svoj djeci i preduzimaju odgovarajuće mjere kao što su uvođenje besplatnog obrazovanja i pružanje finansijske pomoći u slučaju potrebe;
- c) svima omogućavaju sticanje visokog obrazovanja na osnovu sposobnosti, koristeći prikladna sredstva;
- d) svoj djeci stavljaju na raspolaganje obrazovne i stručne informacije i usluge profesionalne orijentacije;
- e) preduzimaju mjere za podsticanje redovnog pohađanja škole i smanjenje ispisivanja iz škole.

Države članice preduzimaju sve odgovarajuće mjere kako bi se disciplina provodila na način primjeren dječijem ljudskom dostojanstvu i u skladu s ovom Konvencijom.

Države članice će unapređivati i ohrabrivati međunarodnu saradnju u stvarima koje se odnose na obrazovanje, posebno radi doprinosa eliminaciji neznanja i nepismenosti u svijetu i olakšanja pristupa nauci, tehničkom znanju i savremenim metodama nastave. U tom pogledu, posebna pažnja se poklanja potrebama zemalja u razvoju.

Član 29.

Države članice saglasne su da obrazovanje djeteta treba da bude usmjereno na:

- a) razvoj ličnosti djeteta i razvoj obdarenosti i mentalnih i fizičkih sposobnosti do krajnjih granica;
- b) razvoj poštovanja prava čovjeka i osnovnih sloboda, kao i poštovanja principa sadržanih u Povelji Ujedinjenih nacija;
- c) razvoja poštovanja roditelja djeteta, njegovog kulturnog identiteta, jezika i vrijednosti, nacionalnih vrijednosti zemlje u kojoj dijete živi i zemlje iz koje ono potiče, kao i civilizacija koje su različite od njegove;

⁶ UN Konvencija o pravima djeteta usvojena je na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija 20. novembra 1989. godine, a Bosna i Hercegovina je Konvenciju preuzela notifikacijom o sukcesiji 23.11.1993. godine

- d) pripremu djeteta za odgovoran život u slobodnom društvu, u duhu razumijevanja, mira, tolerancije, jednakosti polova i prijateljstva među svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim grupama i licima autohtonog porijekla;
- e) razvoj poštovanja prirodne sredine.

Ni jedna odredba ovog člana, kao ni člana 28. ne smije se tumačiti tako da se ograničava sloboda pojedinaca i tijela da osnivaju i upravljaju obrazovnim ustanovama, imajući uvijek u vidu poštovanje principa izloženih u tački 1. ovog člana i pod uslovom da je obrazovanje u takvim institucijama u skladu sa minimalnim standardima koje može propisati država.

2. KONVENCIJA PROTIV DISKRIMINACIJE U OBRAZOVANJU (1960.)⁷

Konvencija protiv diskriminacije u odgoju i obrazovanju osuđuje svaki oblik diskriminacije u obrazovanju i vaspitanju i promoviše jednake vaspitno obrazovne mogućnosti za sve.

Između ostalog, sve države članice se obavezuju da će formulisati, razvijati i primjenjivati nacionalnu politiku koja će, metodama prilagođenim okolnostima i nacionalnoj upotrebi, težiti promovisanju jednakih mogućnosti i tretmana u obrazovanju, a naročito da će:

- a) obezbijediti da osnovno obrazovanje bude besplatno i obavezno; obezbijediti da srednje obrazovanje u njegovim različitim oblicima bude dostupno i pristupačno svima; obezbijediti da visoko obrazovanje bude jednako dostupno svima u skladu sa individualnim sposobnostima; osigurati da svi ispune zakonski propisanu obavezu pohađanja škole.⁸

3. MILENIJUMSKI CILJEVI RAZVOJA UJEDINJENIH NACIJA

Na Posebnoj sjednici o djeci Generalne skupštine Ujedinjenih nacija održanoj u maju 2002.godine doneseni su Milenijumski ciljevi razvoja na koje se obavezalo 189 zemalja članica Ujedinjenih nacija i konačni dokument "Svijet prilagođen djeci" sa ciljevima koji se trebaju postići.

Cilj 2 Milenijumskih ciljeva koji treba da budu postignuti do 2015.godine glasi:

2. Postići univerzalno osnovno obrazovanje

- Pobrinuti se da svi dječaci i djevojčice potpuno završe osnovno školovanje.

⁷ Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju, usvojena na 11. zasjedanju Opšte konferencije Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu 14. decembra 1960. godine

⁸ Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju, član 4

“SVIJET PRILAGOĐEN DJECI”⁹

Je konačni dokument koji propisuje ciljeve, strategije i aktivnosti kako bi se svakom djetetu pružila bolja budućnost. Važan segment je obezbjeđenje kvalitetnog obrazovanja i pronalaženje djece koja nisu uključena u obrazovni sistem ili su ga iz nekih razloga napustila. U skladu s tim ciljem, predviđa se niz aktivnosti kao npr:

(2) Promovisati inovativne programe kojima se škole i zajednice podstiču da aktivnije traže djecu koja su napustila školu ili su isključena iz škole i učenja, naročito djevojčice i djecu koja rade, djecu sa posebnim potrebama i djecu sa onesposobljenjem, te da im pomažu da se upišu u školu, pohađaju nastavu i uspješno završe školovanje, pri tome uključujući vlade, kao i porodice, zajednice i NVO, kao partnere u obrazovnom procesu. Treba donijeti posebne mjere u cilju sprečavanja napuštanja škole i smanjenja broja djece koja to čine, između ostalog, da bi počela raditi.¹⁰

Ovaj dokument predviđa i programe čiji bi cilj bio pružanje podrške porodicama sa niskim primanjima i djecom školskog uzrasta, jer je siromaštvo često uzrok zbog kojeg djeca napuštaju školovanje.

“Svijet prilagođen nama”¹¹ sadrži izjave djece koje su bile dio dječijeg izlaganja na otvaranju Posebne sjednice o djeci Generalne skupštine Ujedinjenih nacija. Djeca vide obezbjeđenje obrazovanja kroz jednake mogućnosti i pristup kvalitetnom obrazovanju koje je besplatno i obavezno.¹²

4. PEKINŠKA DEKLARACIJA¹³

Pekinška deklaracija se bavi brojnim pitanjima zaštite prava žena, pa tako i pravom na obrazovanje. Primijećeno je da se jedan broj djevojčica ne školuje ili napušta školovanje upravo iz razloga što su djevojčice. Stoga su vlade potpisnice Pekinške deklaracije odlučne da u oblasti obrazovanja preduzmu sve potrebne mjere za eliminaciju svih oblika diskriminacije nad ženama i ženskom djecom i uklone sve prepreke ravnopravnosti polova i napretku i osnaživanju žena i obezbijede ravnopravan pristup i jednak tretman žena i muškaraca u obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti te poboljšaju seksualno i reproduktivno zdravlje i obrazovanje žena;¹⁴

⁹ Svijet prilagođen djeci, konačni dokument usvojen na Posebnoj sjednici o djeci Generalne skupštine Ujedinjenih nacija održanoj u maju 2002.godine, preuzeto iz brošure UNICEF “Svijet prilagođen djeci”

¹⁰ Svijet prilagođen djeci, str. 34, član 40, stav 2

¹¹ “Svijet prilagođen djeci”, deklaracija i plan djelovanja koji je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila u maju 2002.godine, iz brošure UNICEF “Svijet prilagođen djeci”, str 9

¹² Isto str.10

¹³ Pekinška deklaracija, usvojena na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama 15.septembra 1995.godine u Pekingu

¹⁴ Pekinška deklaracija, član 24 i 30

5. KONVENCIJA O UKIDANJU SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE ŽENA¹⁵

Član 10: Obrazovanje

Države članice preduzimaju sve odgovarajuće mjere radi otklanjanja diskriminacije žena da bi im obezbijedile jednaka prava kao i muškarcima u pogledu obrazovanja, a posebno da bi na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena obezbijedile između ostalog i :

- c) otklanjanje tradicionalnog shvatanja o ulogama muškaraca i žena na svim nivoima i u svim oblicima obrazovanja podsticanjem stvaranja mješovitih odjeljenja i drugih vrsta obrazovanja koji mogu doprinijeti postizanju tog cilja, posebno revizijom udžbenika i školskih programa i prilagođavanjem nastavnih metoda;
- f) smanjenje stope napuštanja škole od strane ženske omladine i organizacija programa za djevojke i žene koje su prerano napustile školu;
- h) dostupnost posebnih informacija iz oblasti obrazovanja radi pružanja pomoći u osiguranju zdravlja i blagostanja porodice, uključujući informacije i savjete o planiranju porodice.

IV DOMAĆI PROPISI

Pravo na obrazovanje kao jedno od garantovanih prava koja se propisuju Konvencijom o pravima djeteta štiti i Ustav Republike Srpske.

1. USTAV REPUBLIKE SRPSKE

Član 38

Svako ima pravo na školovanje pod jednakim uslovima.

Osnovno školovanje je obavezno i besplatno.

Svakome je pod jednakim uslovima dostupno srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje.

2. ZAKON O OSNOVNOM OBRAZOVANJU I VASPITANJU RS¹⁶

Ovim zakonom osnovno obrazovanje i vaspitanje djelatnost je od opšteg društvenog interesa koja obuhvata:

- a) obavezno obrazovanje i vaspitanje,
- b) druge oblike obrazovanja djece i omladine i

¹⁵ Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, usvojena je na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija 18.decembra 1979.godine a stupila na snagu u septembru 1981. BiH je ratifikovala 1993.

¹⁶ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 74/08, 71/09, 104/11

v) obrazovanje odraslih.¹⁷

Član 3.

- (1) Osnovno obrazovanje i vaspitanje traje devet godina.
- (2) Osnovno obrazovanje i vaspitanje je obavezno i besplatno za svu djecu, po pravilu, od šest do 15 godina života.
- (3) Paralelno sa sticanjem osnovnog obrazovanja i vaspitanja može se sticati i umjetničko obrazovanje i vaspitanje (muzičko, baletsko i sl.) pod uslovima i na način propisan ovim zakonom.

član 9

- (1) Svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti u osnovnom obrazovanju i vaspitanju bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.
- (2) Jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju obezbjeđivanje jednakih uslova i prilika za svu djecu pri početku i nastavku osnovnog obrazovanja i vaspitanja.
S obzirom da je osnovno obrazovanje obavezno za svu djecu jedinice lokalne samouprave dužne su da do kraja februara dostave svakoj školi spisak djece dorasle za polazak u prvi razred sa upisnog područja te škole.¹⁸

Prema članu 54 Zakona:

- (2) U prvi razred upisuju se djeca koja do 1. septembra u tekućoj godini navršavaju šest godina i koja su psihofizički sposobna za praćenje i savladavanje vaspitno-obrazovnog programa u školi.
- (3) U prvi razred se upisuje i dijete starije od šest godina koje zbog bolesti ili drugih razloga nije bilo upisano u školu.

Član 55:

- (1) Dijete sa lakšim mentalnim i fizičkim smetnjama u razvoju upisuje se u redovno odjeljenje, s tim da mu se obezbijedi posebna stručna pomoć u okviru opservacionog perioda koji ne može biti kraći od šest mjeseci.

Ovaj Zakon u članu 56 propisuje i obaveze roditelja i škole kako bi sva djeca bila upisana u osnovnu školu i redovno pohađala nastavu:

- (1) Roditelji su dužni da u propisanom roku upišu dijete u osnovnu školu, brinu se da redovno pohađa nastavu i obavlja druge školske obaveze.
- (2) Škola je dužna da opomene roditelja ukoliko dijete nije upisano ili redovno ne pohađa nastavu, a ukoliko dijete ne počne da pohađa nastavu, škola će o tome obavijestiti nadležni organ jedinice lokalne samouprave i Ministarstvo, te pokrenuti postupak pred nadležnim sudom.

¹⁷ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, član 2

¹⁸ Zakon o osnovnom obrazovanju, član 54, stav8.

S obzirom da je osnovno obrazovanje obavezno, učenik ne može biti isključen iz škole¹⁹, a učenik koji je navršio 15 godina može po odluci direktora, a ukoliko do tada nije završio osnovno obrazovanje, nastaviti školovanje do navršenih 17 godina, dok učenik sa smetnjama u psihofizičkom razvoju može sticati osnovno obrazovanje i poslije navršenih 18 godina u specijalnim ustanovama.²⁰

Kako bi se svojoj djeci omogućilo da završe započeti razred, odnosno školovanje, Zakon u članu 76 propisuje mogućnost polaganja razrednog ispita za učenika koji iz opravdanih razloga nije pohađao nastavu više od trećine godišnjeg broja časova predviđenih nastavnim planom i programom, a ocjenjivanjem se utvrdi da nije savladao programom utvrđene sadržaje, kao i učenik koji nije ocijenjen iz jednog ili više predmeta.

Učenik prema ovom Zakonu ima pravo i dužnost da redovno pohađa nastavu i izvršava školske obaveze²¹, a roditelj je dužan da najkasnije u roku od 8 dana opravda izostanak učenika.²²

Kaznenim odredbama ovog Zakona predviđene su novčane kazne za školu koja ne obavještava roditelje i Ministarstvo o učenicima koji ne pohađaju školu²³ i novčanu kaznu za roditelje koji dijete ne upišu u osnovnu školu ili ako dijete neopravdano izostaje iz škole.²⁴

3. ZAKON O SREDNJEM OBRAZOVANJU I VASPITANJU²⁵

Prema Zakonu srednje obrazovanje je djelatnost od opšteg društvenog interesa²⁶ koja obuhvata različite vrste i oblike obrazovanja kojim se nakon završene osnovne škole stiču znanja i sposobnosti potrebni za rad u struci i za dalje obrazovanje.²⁷

Član 2

- (1) Srednje obrazovanje dostupno je svima pod jednakim uslovima, u skladu sa ovim zakonom i sposobnostima pojedinca.
- (2) Srednje obrazovanje nije obavezno.

¹⁹ Isto član 58

²⁰ Isto, član 58

²¹ Isto, član 79

²² Isto, član 82, stav 6

²³ Isto, član 158, stav ž

²⁴ Isto, član 160

²⁵ Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 74/08, 106/09, 104/11

²⁶ Isto član 1, stav 2

²⁷ Isto član 1, stav 3

Član 5

U srednjem obrazovanju ne može se vršiti diskriminacija u pristupu obrazovanju djece na osnovu rase, boje, pola, jezika religije, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, na osnovu invalidnosti ili na bilo kojoj drugoj osnovi.²⁸

Član 43

- (1) U prvi razred škole upisuje se lice koje je završilo osnovnu školu i ne može biti starije od 17 godina.
- (2) Lica koja se upisuju u škole za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama mogu imati drugu starosnu granicu za upis u prvi razred.
- (3) Upis učenika vrši se na osnovu javnog konkursa.

Član 48

- (1) Djeca sa posebnim obrazovnim potrebama imaju pravo na srednje obrazovanje.
- (2) Obrazovanje djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama sastavni je dio jedinstvenog obrazovnog sistema.

Član 53

- (1) Svi učenici sa teritorije Republike i Bosne i Hercegovine konkurišu pod jednakim uslovima za upis u prvi razred javne ili privatne škole bez obzira na to gdje su završili osnovnu školu.
- (2) Škola omogućava svakom učeniku da na najbolji način razvija svoja znanja, sposobnosti i vještine.
- (3) Učenik je obavezan da redovno pohađa nastavu i izvršava školske obaveze, ponaša se u skladu sa ovim zakonom, te podzakonskim aktima kojima se regulišu prava i obaveze učenika i odgovorno se odnosi prema učenicima, nastavnicima, drugim radnicima škole i prema imovini škole.

U članu 55 i 56 se definišu prava i obaveze roditelja vezano za srednjoškolsko obrazovanje njihove djece.

Član 55

- (1) Roditelji imaju pravo i obavezu da se brinu o obrazovanju svoje djece i najvažniji su vaspitači svoje djece.

²⁸ Isto, član 5

(4) Roditelji su obavezni da kontinuirano kontaktiraju i sarađuju sa školom.

Zakon predviđa učešće roditelja u radu organa škole a sve u interesu što kvalitetnijeg obrazovanja svoje djece.

Učenici pod određenim uslovima mogu preći iz jedne u drugu školu i moraju imati ispisnicu, ali škola u koju dijete prelazi nije obavezna obavijestiti školu iz koje dijete dolazi.

Za djecu koja nisu u mogućnosti da redovno pohađaju nastavu predviđena je mogućnost polaganja razrednog ispita.

Član 68.

(1) Učenik gubi status redovnog učenika:

- a) završavanjem obrazovanja,
- b) ispisivanjem iz škole,
- v) isključenjem iz škole i
- g) napuštanjem škole.

(2) Učeniku koji je ispisan iz škole izdaje se ispisnica koja sadrži podatke o njegovom uspjehu.

(3) Postupak i uslovi za utvrđivanje prestanka statusa redovnog učenika utvrđuju se aktima škole.

Član 69.

Redovan učenik koji je isključen iz škole nema pravo da se upiše u istu ili drugu školu kao redovan ili vanredan učenik ili kao učenik za obrazovanje odraslih u istoj školskoj godini.

Član 65.

(10) Nastavničko vijeće donosi odluku o isključenju učenika iz škole.

(11) Učenik ili njegov roditelj ima pravo da podnese žalbu na rješenje o isključenju učenika iz škole Školskom odboru u roku od osam dana od dana prijema rješenja.

(12) Rješenje Školskog odbora je konačno.

(13) Škola je obavezna da na početku školske godine upozna učenike i roditelje sa njihovim pravima, odnosno dužnostima i odgovornostima utvrđenim ovim zakonom i pravilima škole.

4. PORODIČNI ZAKON REPUBLIKE SRPSKE²⁹

uređuje porodične odnose i prava i obaveze roditelja, te s ti u vezi utvrđuje:

Član 6.

Roditelji su dužni da se staraju o životu i zdravlju svoje djece, kao i o njihovom podizanju, vaspitanju i obrazovanju.

Član 83.

- (1) Roditelji imaju dužnost i pravo da se staraju o obrazovanju svoje maloljetne djece.
- (2) Roditelji su dužni da se brinu o redovnom osnovnom školovanju svoje djece.
- (3) Roditelji imaju dužnost i pravo da prema svojim prilikama omoguće dalje školovanje svoje djece, vodeći računa o njihovim sposobnostima, sklonostima i opravdanim željama.

5. ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI³⁰

Član 58.

Ustanove socijalne zaštite u obavljanju svoje djelatnosti sarađuju sa korisnikom, porodicom, građanima, ustanovama u oblasti zdravstva, vaspitanja, obrazovanja, osposobljavanja i rehabilitacije, organizacijama Crvenog krsta, invalidskim i drugim humanitarnim organizacijama, drugim ustanovama i preduzećima, vjerskim organizacijama i fondacijama.

6. ZAKON O DJEČIJOJ ZAŠTITI³¹

Kako bi se djeci slabijeg materijalnog statusa obezbijedila mogućnost sticanja osnovnog obrazovanja Zakon propisuje:

Član 20.

Dodatak na djecu pripada djeci najduže do navršenih 15 godina života, ako su na redovnom školovanju.

Redovnim školovanjem u smislu ovog zakona smatra se vrijeme utvrđeno zakonom za sticanje osnovnog i srednjeg obrazovanja.

²⁹ Porodični zakon Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 54/02, 41/08

³⁰ Zakon o socijalnoj zaštiti, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 5/93, 15/96, 110/03, 33/08

³¹ Zakon o dječijoj zaštiti, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 4/02, 17/08, 1/09

7. OKVIRNI ZAKON O OSNOVNOM I SREDNJEM OBRAZOVANJU U BIH³²

II. NAČELA U OBRAZOVANJU

1. Pravo djeteta na obrazovanje

Članak 4.

Svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti sudjelovanja u odgovarajućem obrazovanju, bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi.

Jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguranje jednakih uslova i prilika za sve, za početak i nastavak daljeg obrazovanja.

Odgovarajuće obrazovanje podrazumijeva obrazovanje koje, u skladu s utvrđenim standardima, osigurava djetetu da na najbolji način razvije svoje urođene i potencijalne umne, tjelesne, i moralne sposobnosti, na svim razinama obrazovanja.

8. PREPORUKE UN KOMITETA ZA PRAVA DJECE³³

Komitet za prava djece razmotrio je 2005. godine Inicijalni izvještaj Bosne i Hercegovine o stanju prava djeteta i vezano za obrazovanje dao određene preporuke:

- da Država ojača napore u procesu usklađivanja zakona o obrazovanju i obezbijedi njihovu efikasnu i jedinstvenu primjenu u cijeloj zemlji.
- da se poduzmu sve mjere za implementaciju člana 28. i člana 29. Konvencije kada su u pitanju djeca koja pripadaju najugroženijim grupama (manjinske grupe, koji žive u siromaštvu, djeca izbjeglice i povratnici, romska djeca, djeca sa onesposobljenjem itd.)
- povećati efikasnost školovanja i smanjiti broj djece koja napuštaju školovanje.³⁴

³² Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, „Službeni Glasnik BiH“, broj 18/03

³³ Preporuke UN Komiteta za prava djeteta nakon podnošenja prvog izvještaja o implementaciji Konvencije o pravima djeteta u BiH

³⁴ Preporuke UN Komiteta, Obrazovanje, slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti

V ISTRAŽIVANJE OMBUDSMANA ZA DJECU REPUBLIKE SRPSKE O NAPUŠTANJU ŠKOLE

1. UVOD

Ombudsman za djecu Republike Srpske je, u cilju zaštite prava djeteta na obrazovanje, proveo istraživanje s ciljem utvrđivanja prisutnosti napuštanja osnovne i srednje škole u Republici Srpskoj, broja, pola i uzrasta djece koja napuštaju školu, razloga koji dovode do napuštanja škole te mjerama koje preduzimaju nadležni u cilju zaštite djeteta. U Strateškim pravcima razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije 2008–2015. kao jedan od dugoročnih ciljeva navedeno je povećanje upisa i završavanja osnovnog obrazovanja na 100 odsto.³⁵

Jedan od indikatora EU o kvalitetu obrazovnog sistema (Indicator n°23) je indikator o broju učenika koji započnu a ne završe obrazovanje. U Strateškim pravcima razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije 2008–2015. godina kao jedan od srednjoročnih ciljeva navedeno je smanjenje stope prekida školovanja na 7,5 odsto.³⁶

Strategija razvoja obrazovanja Republike Srpske za period 2010-2014. godine bavi se pitanjem ranog napuštanja školovanja i u skladu sa evropskim standardima predviđa povećanje stope obuhvata djece osnovnim obrazovanjem na 100% a srednjim na 85%.

Ombudsman za djecu RS uputio je u sve osnovne i srednje škole u Republici Srpskoj upitnik kojim se od škola tražio odgovor da li su i u kom broju evidentirali učenike koji su u dvije školske godine napustili školu, kojeg su pola i uzrasta - u kojem razredu su napustili školu i koji su razlozi napuštanja školovanja.

Upitnik, takođe, ispituje saradnju škole, lokalne zajednice, centara za socijalni rad i Ministarstva prosvjete kako je to predviđeno zakonima o osnovnom i srednjem obrazovanju.

³⁵ Strategija razvoja obrazovanja Republike Srpske za perod 2010-2014, Banja Luka, novembar 2009., 1.3 Osnovno obrazovanje i vaspitanje, str. 15

³⁶ Strategija razvoja obrazovanja Republike Srpske, 1.4 Srednje obrazovanje, str. 17

2. CILJEVI, METODA I UZORAK ISTRAŽIVANJA OMBUDSMANA ZA DJECU

CILJEVI istraživanja koje je Ombudsman za djecu proveo u osnovnim i srednjim školama Republike Srpske vezano za napuštanje škole su utvrđivanje:

- prisutnosti pojave napuštanja osnovne i srednje škole
- broja, pola i uzrasta djece koja napuštaju školu,
- razloga zbog kojih djeca napuštaju školu,
- reakcija nadležnih kada djeca napuštaju školu,
- sugestija škola za prevenciju i rješavanje slučajeva napuštanja škole.

METODA - U istraživanju je korišćena metoda upitnika , a upitnik sadrži 7 pitanja koja su prilagođena osnovnoj i srednjoj školi. Pitanja su bila uglavnom otvorenog tipa tako da su škole trebale samo da navedu relevantne podatke iz svojih evidencija o slučajevima ako su ih imali.

UZORAK – Navedeni upitnik dostavljen je u sve osnovne i srednje škole u Republici Srpskoj kako bi se došlo do što objektivnijih podataka. Na saradnju se odazvalo 120 osnovnih i 61 srednja škola (64,41 % od ukupnog broja osnovnih i srednjih škola) koje su dostavile podatke o učenicima koji su napustili školu za dvije školske godine 2009/2010. i 2010/2011.

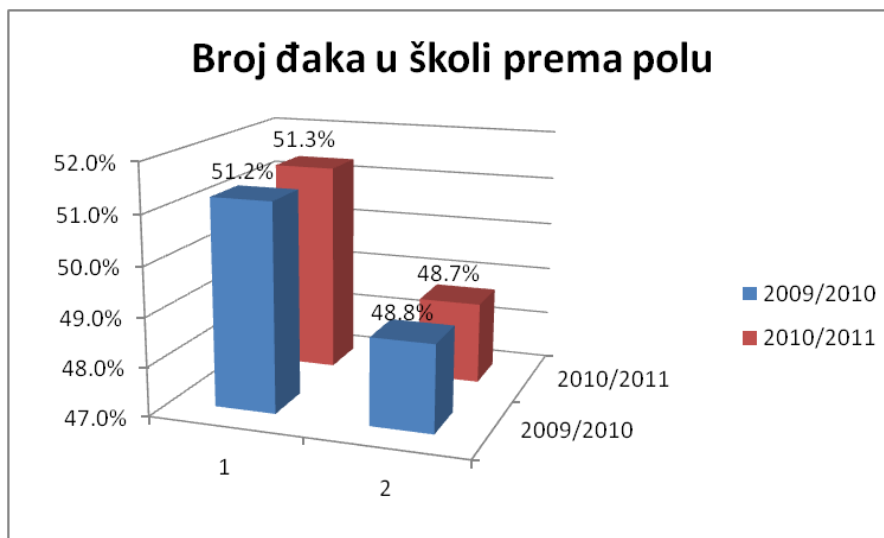
3. REZULTATI

Osnovne škole

Upitnik o napuštanju škole dostavljen je u 191 osnovnu školu u Republici Srpskoj, a odgovori su dobijeni iz 120 osnovnih škola. To znači da podaci govore o stanju u 62,82% osnovnih škola u Republici Srpskoj.

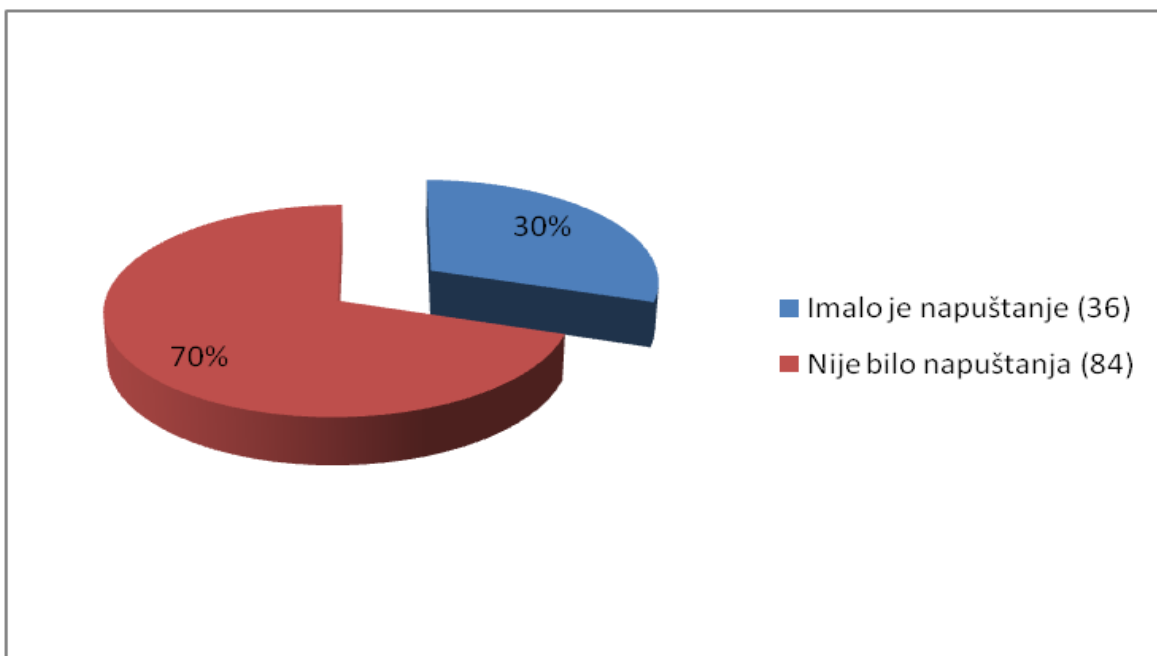
Ukupan broj učenika koji su pohađali školu u ovih 120 osnovnih škola tokom 2009/2010. školske godine je **71318** od toga 36535 dječaka i 34783 djevojčica, a ukupan broj učenika za 2010/2011. šk. god. je **69115** od toga 35472 dječaka i 33643 djevojčica.

Broj đaka u školi					
Godina	Muško		Žensko		Ukupno
2009/2010	36535	51.2%	34783	48.8%	71318
2010/2011	35472	51.3%	33643	48.7%	69115

1 dječaci, 2 djevojčice

1. Koliko osnovnih škola evidentira slučajeve napuštanja škole?

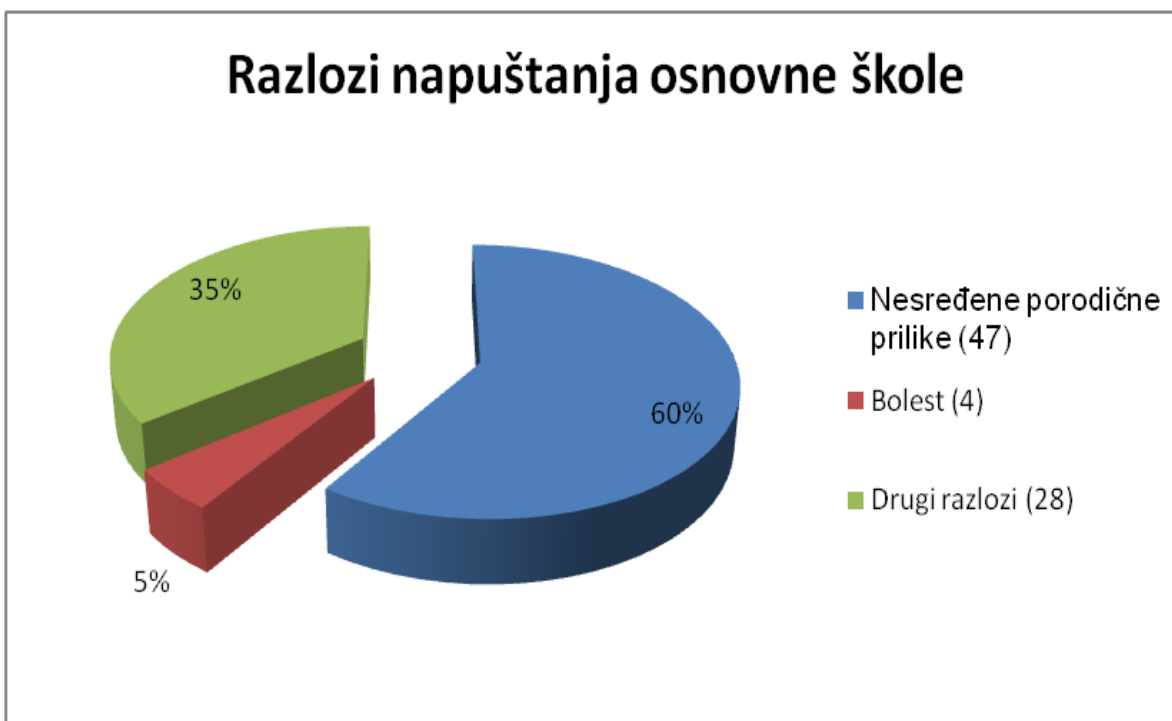
Tokom 2009/2010. i 2010/2011.školske godine 36 osnovnih škola ili 30%, od 120 koje su dostavile podatke, je evidentiralo učenike koji su napustili školu.

U 84 osnovne škole ili 70% nije bilo slučajeva da su učenici napustili školu.

2. Koliko učenika je napustilo osnovnu školu tokom 2009/2010. i 2010/2011. školske godine?

U 36 osnovnih škola tokom dvije školske godine evidentirano je 79 slučajeva napuštanja škole i to 35 djevojčica i 44 dječaka.

3. Šta su razlozi zbog kojih učenici napuštaju osnovnu školu?

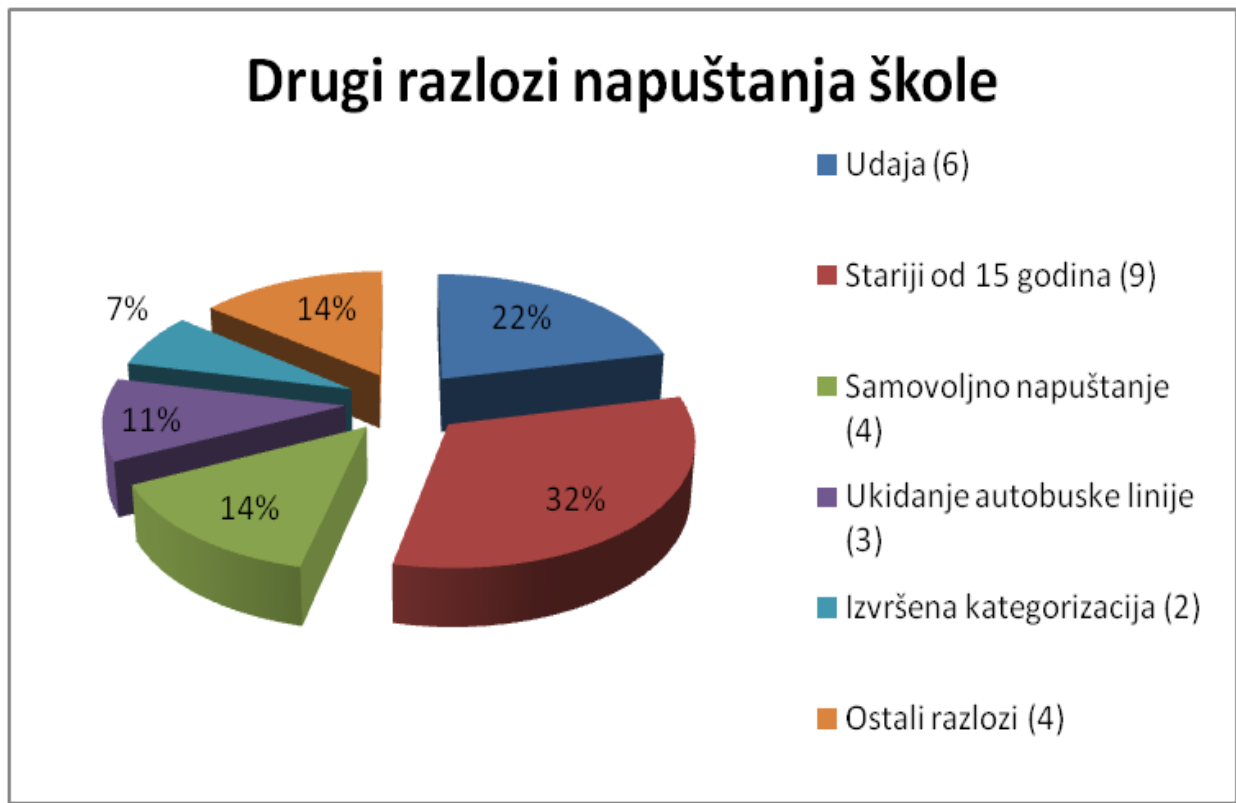

Analizom odgovora koji govore o razlozima zbog kojih djeca napuštaju školu došlo se do podataka da je:

- 47 djece ili 60% napustilo školu zbog nesređenih porodičnih prilika
- 4 djece napustilo školu zbog bolesti
- 28 djece napustilo je školu iz nekih drugih razloga.

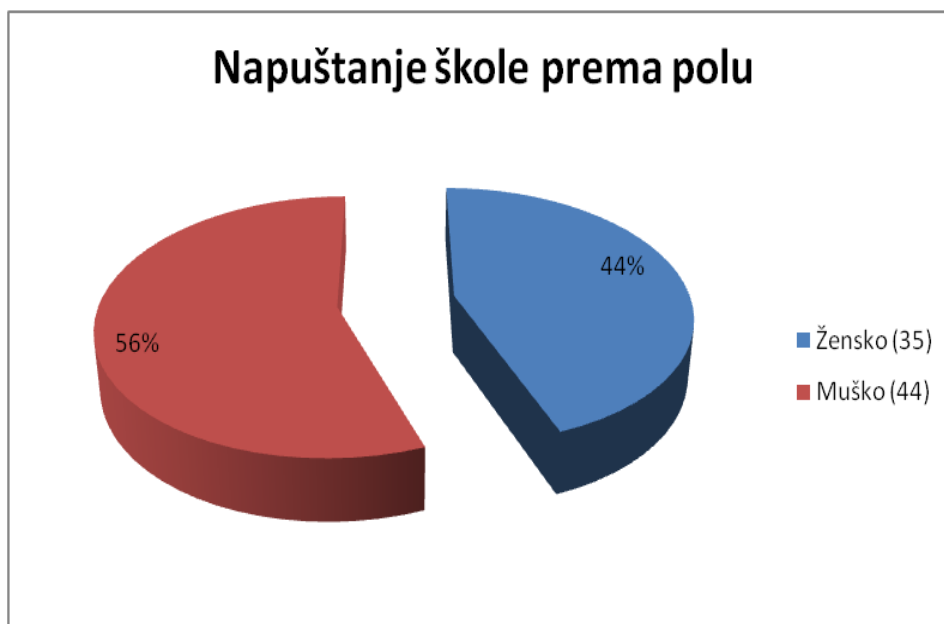
Najveći broj djece, prema dobijenim podacima, napusti školovanje zbog nesređenih porodičnih prilika. Napuštanje škole zbog nesređenih porodičnih prilika zabilježeno je u 18 osnovnih škola tokom dvije školske godine.

Za 28 učenika škole su navele neke druge razloge napuštanja škole.

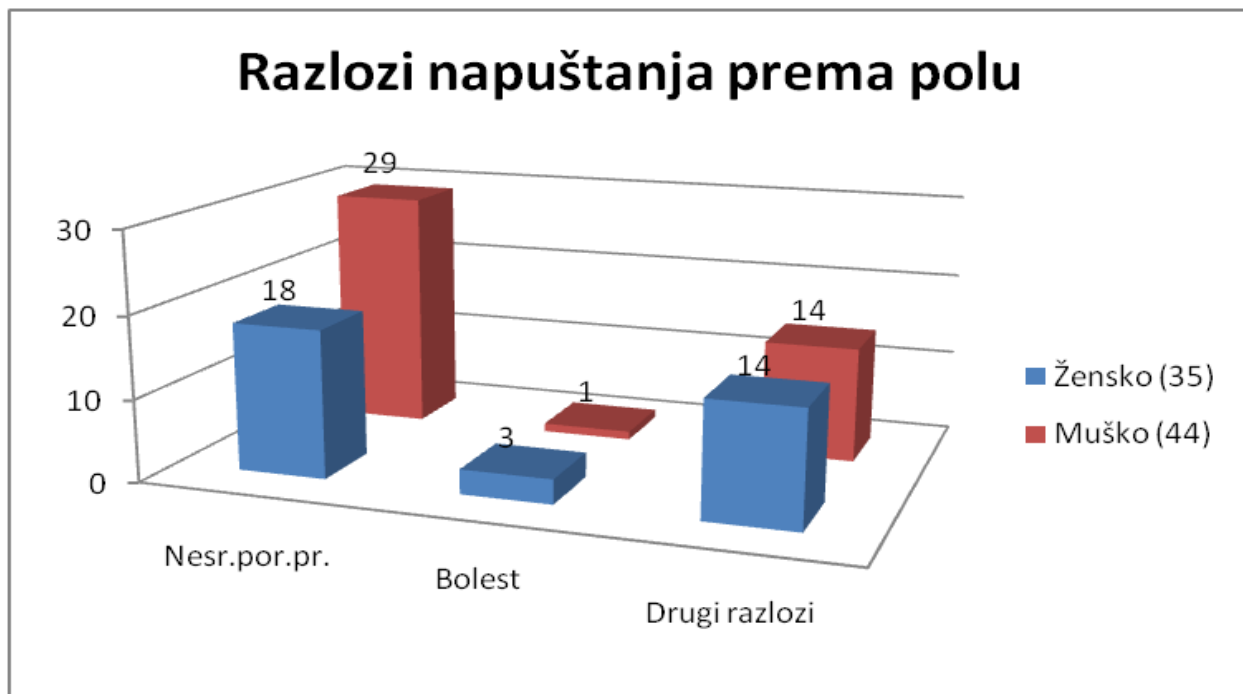

Osnovne škole navode i druge razloge zbog kojih djeca napuštaju školu. Najbrojniji su učenici koji napuštaju školu zbog toga što su stariji od 15 godina, pa škole navode da nisu školoobveznici, i ako Zakon ostavlja mogućnost pohađanja osnovne škole i do 17 godina starosti djeteta. Udaja je razlog zbog kojeg je 6 djevojčica napustilo osnovno obrazovanje. Nemogućnost da stignu do škole zbog ukidanja autobuske linije razlog je zbog kojeg su 3 djevojčice napustile osnovno obrazovanje. Kod slučajeva kategorizacije djece, za jedno dijete je obezbijeđen prelazak u drugu školu, a drugo dijete odbija da ide u školu.

4. Kojeg su pola djeca koja napuštaju školu?

Od 79 učenika koji su tokom dvije školske godine napustili osnovnu školu bila su 44 dječaka i 35 djevojčica. Dječaci su u većem broju evidentirani zbog napuštanja osnovnog obrazovanja od djevojčica. Prema ukupnom broju djece koja pohađuju osnovnu školu broj dječaka je veći od broja djevojčica.

Analiza razloga zbog kojih djeca napuštaju osnovnu školu pokazuje da postoje specifičnosti napuštanja škole vezano za pol djeteta. Tako dječaci u većem broju od djevojčica napuštaju školu zbog nesređenih porodičnih prilika i to 29 dječaka i 18 djevojčica.

Iako je broj dječaka i djevojčica isti kod ostalih razloga, primjetno je da je 6 djevojčica napustilo školu zbog udaje, 3 djevojčice zbog ukidanja autobuske linije, a 4 dječaka su samovoljno napustila školu.

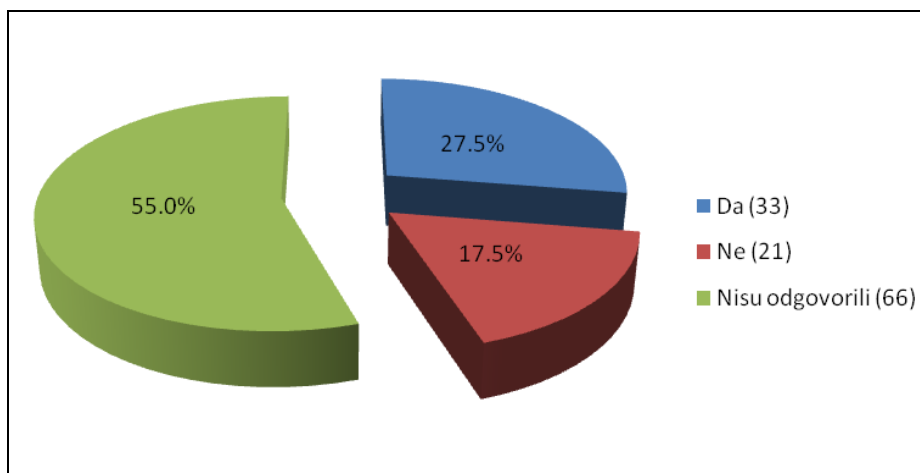
5. Kojeg su uzrasta djeca koja napuštaju osnovnu školu?

Uvidom u podatke o učenicima koji su napustili školu dolazi se do podatka da :

- zbog nesređenih porodičnih prilika školu napuštaju djeca svih uzrasta i to u najvećem broju slučajeva od IV do VIII razreda, a svega po jedan slučaj u I i IX razredu
- iz ostalih razloga (među kojima je samovoljno napuštanje škole, navršavanje 15 godina kada prestaje obaveza redovnog školovanja, ukidanje autobuske linije isl.) djeca koja su napustila školu uglavnom su pohađala VII, VIII i IX razred
- djevojčice koje su se udale pohađale su VIII i IX razred
- djeca koja su zbog bolesti napustila školu pohađala su I, VI, VIII i IX razred

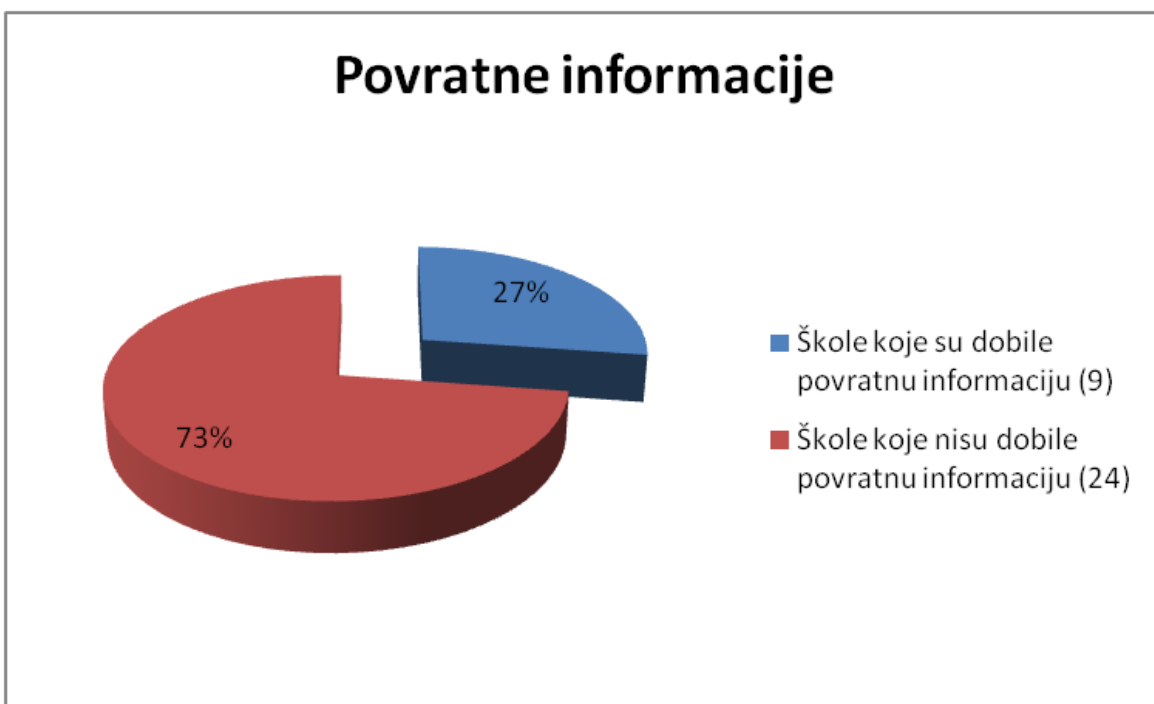
Iz podataka o uzrastu djece koja su napustila osnovnu školu, može se zaključiti da veoma mali broj djece napušta školu u prve dvije trijade tj. do VI razreda osnovne škole. Tek od VI razreda taj broj se povećava, bez obzira šta su razlozi za napuštanje škole.

6. Da li ste obavijestili centar za socijalni rad ili drugu nadležnu instituciju o slučaju koji ste imali?

Od 36 osnovnih škola koje su imale slučajeve napuštanja škole, 33 škole obavijestile su neku od nadležnih institucija i to u najvećem broju slučajeva obavještavale su samo centre za socijalni rad, a manji broj škola, u skladu sa Zakonom, obavijestio je i opštinske organe (8 škola), Ministarstvo prosvjete (7 škola), a u specifičnim slučajevima i druge institucije-MUP, Prosvjetnu inspekciju, Republički pedagoški zavod.

7. Da li imate informacije da se u vezi sa navedenim slučajem/slučajevima vodi odgovarajući postupak pred nadležnim organom i zbog čega?

Od 33 škole koje su se obratile nekoj od nadležnih institucija svega 9 osnovnih škola ima povratne informacije.

Ako se analiziraju informacije koje škole imaju o djeci koja su napustila školovanje dolazi se do podatka da se u tri slučaja vodi krivični postupak protiv roditelja, a ostalo su intervencije centara za socijalni rad, ali gotovo da nema povratka djece u školu (samo u slučaju jednog kategorisanog djeteta je obezbijeđen prelazak u drugu školu).

8. Primjedbe i sugestije vezano za prevenciju i sprječavanje

120 osnovnih škola odazvalo se našem pozivu da popuni upitnik, a svega 21 škola ima primjedbe i sugestije. One su sljedeće:

- Edukativni i savjetodavni rad sa učenicima i roditeljima, uključivanje pedagoga i socijalnog radnika i razrednog starješine u te aktivnosti.
- Veće angažovanje socijalnih institucija, više sredstava istim institucijama za pomoć u rješavanju ovih problema.
- Neophodno je materijalno podržati porodice slabijeg imovnog stanja: roditeljima omogućiti zaposlenje, a djeci užinu u školi.
- Rana prevencija i uključivanje u školovanje djece sa problemima sluha i govora (Centri za socijalni rad prihvataju da djeca ostaju kod kuće kako roditelji zahtijevaju, a time krše pravo na obrazovanje djece).

Srednje škole

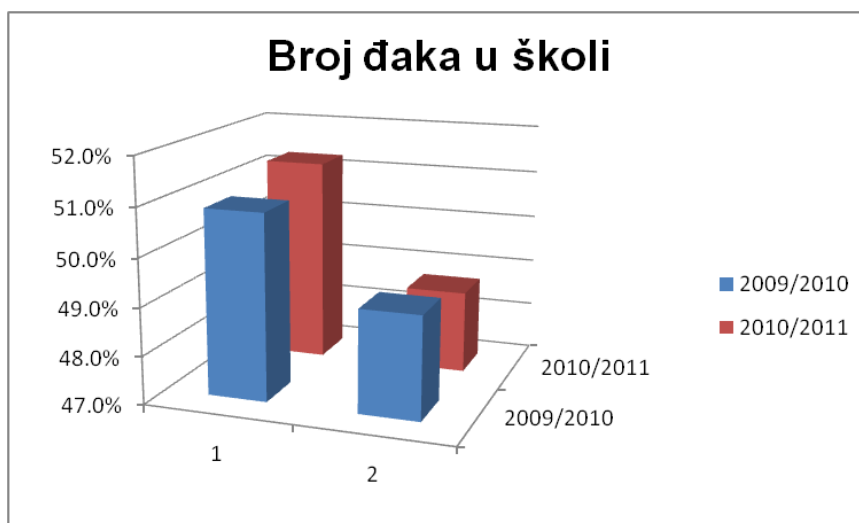
Po Zakonu o srednjem obrazovanju i vaspitanju srednje obrazovanje nije obavezno.

U skladu sa UN Konvencijom o pravima djeteta i Strategijom obrazovanja Republike Srpske neophodno je činiti napore na postizanju što većeg broja upisanih u srednje obrazovanje i smanjenju stope napuštanja škole.

Svoj doprinos u analizi stanja u srednjim školama dala je 61 srednja škola u Republici Srpskoj koja je odgovorila na upitnik što, čini 67,8% srednjih škola od 90 škola od kojih smo zatražili podatke.

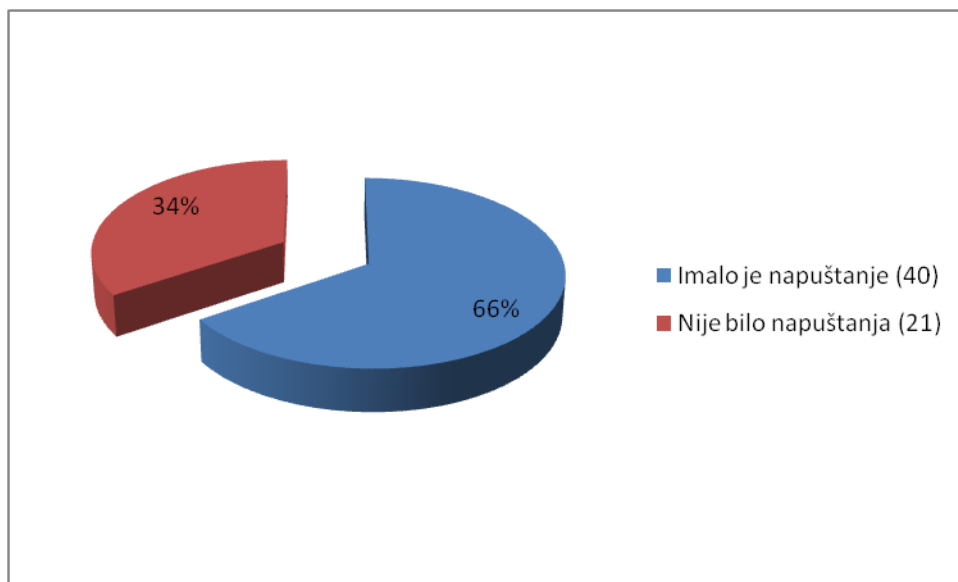
Broj učenika u školi					
Godina	Muško		Žensko		Ukupno
2009/2010	15779	50.9%	15243	49.1%	31022
2010/2011	16222	51.3%	15411	48.7%	31633

Tokom školske 2009/10.godine 61 srednju školu u Republici Srpskoj pohađalo je 31022 učenika, od čega 15779 mladića i 15243 djevojke, a tokom 2010/11. školske godine 31633 učenika, od čega 16222 mladića i 15411 djevojaka

1- djevojke, 2- mladići

1. Koliko srednjih škola evidentira slučajeve napuštanja škole tokom 2009/2010. i 2010/2011. školske godine?

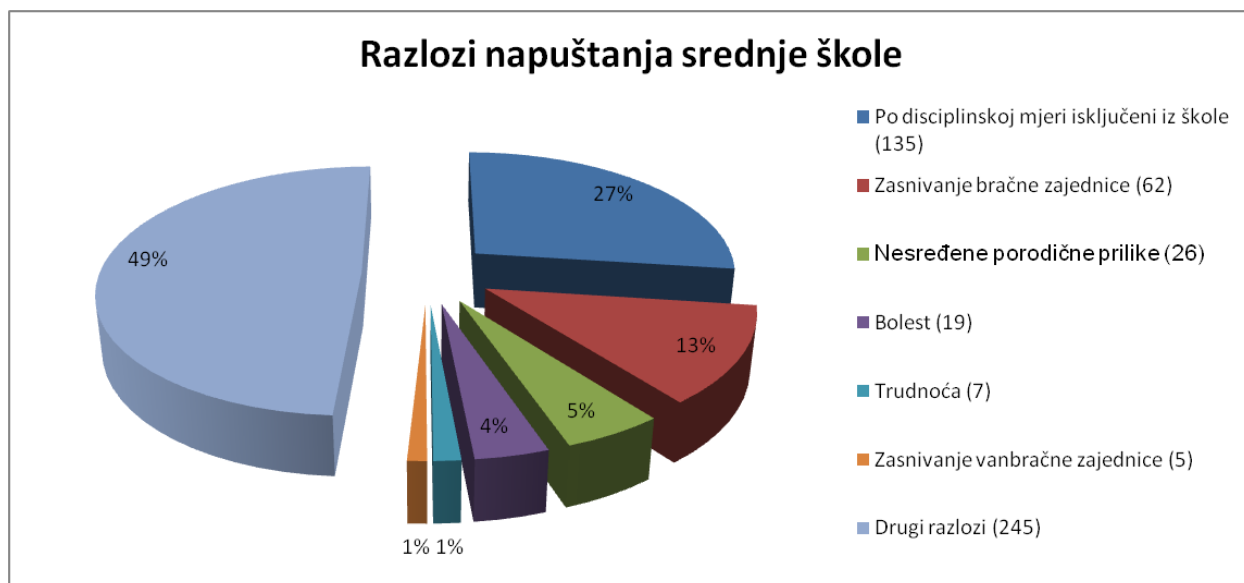

Od 61 srednje škole koja je odgovorila na upitnik, 40 škola ili 66% evidentiralo je slučajeve napuštanja škole, dok u 21 školi ili 34% nije bilo napuštanja škole tokom 2009/10. i 2010/11. školske godine.

2. Koliko učenika je napustilo srednju školu tokom 2009/2010. i 2010/2011.školske godine?

Tokom dvije školske godine 40 srednjih škola napustilo je 499 učenika od čega 328 mladića, i 164 djevojke, dok za 7 učenika pol nije naveden.

3. Šta su razlozi zbog kojih učenici napuštaju srednju školu?

Brojni su razlozi koje srednje škole navode za slučajeve napuštanja škole.

Zakonom o srednjem obrazovanju utvrđeno je da se zbog teže povrede obaveza učeniku izriče vaspitno disciplinska mjera isključivanja iz škole³⁷. Ova mjera je u dvije školske godine izrečena u 35 škola za 135 učenika. Razlozi izricanja ove mjere su u prvom redu veliki broj neopravdanih izostanaka, nedolično ponašanje, samovoljno napuštanje škole, delikventno ponašanje u školi i van nje, vršnjačko nasilje i donošenje oružja u školu. Ako se uzme u obzir da su neke škole u ostalim razlozima navele da su djeca imala veliki broj neopravdanih časova i neprimjereno ponašanje onda je ovaj broj još veći.

Zasnivanje bračne zajednice razlog je zbog kojeg su 62 djevojke (13%) napustile školu. Zbog nesređenih porodičnih prilika srednju školu napustilo je 26 učenika (5%), a zbog bolesti 19 učenika. 7 srednjoškolki prestalo je da pohađa školu zbog trudnoće, a 5 zbog zasnivanja vanbračne zajednice.

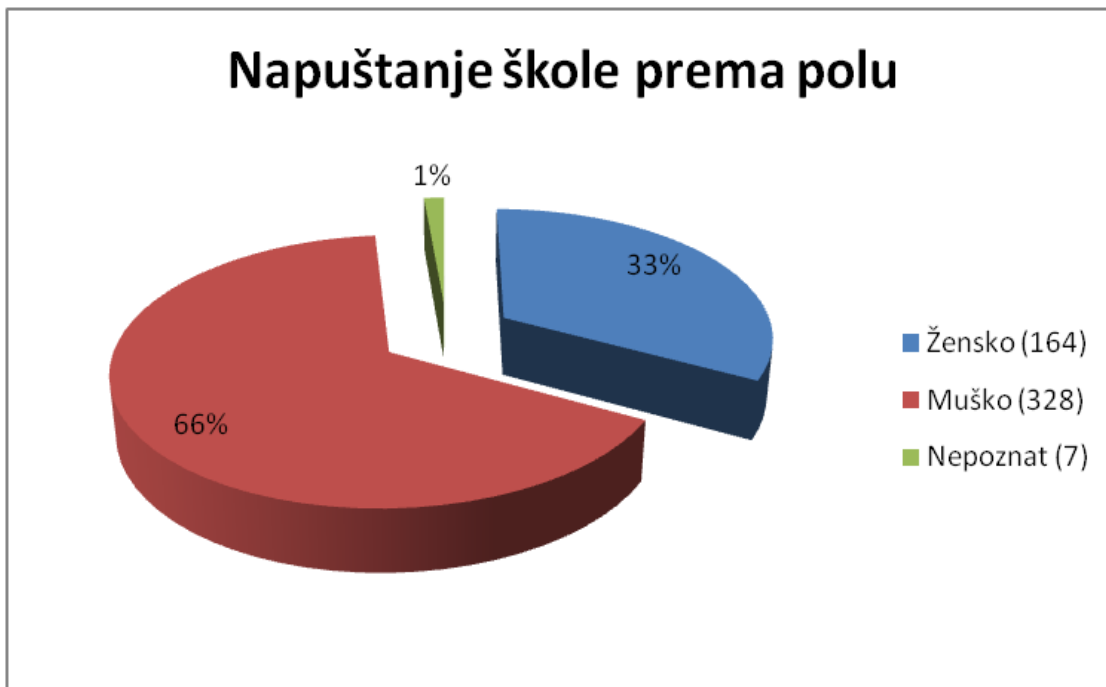
Drugi razlozi napuštanja srednje škole

U 36 srednjih škola zabilježeno je 245 učenika koji su iz drugih razloga napustili školu tokom dvije školske godine. Uvidom u odgovore dolazi se do podataka da su drugi razlozi:

³⁷ Zakon o srednjem obrazovanju, član 65, stav 8, 9, 10, 11, 12.

- Loš uspjeh
- Veliki broj neopravdanih izostanaka
- Loše vladanje
- Samovoljno napuštanje škole

4. Kojeg su pola učenici koji napuštaju srednju školu?

Od 499 učenika koji su napustili školu je **328 mladića** i **164 djevojke**, dok za 7 učenika pol nije naveden. Broj djevojaka koje su napustile srednju školu upola je manji od broja mladića (33%:66%).

Razlozi napuštanja srednje škole mogu se posmatrati i prema polu.

- Nesređene porodične prilike su razlog zbog kojeg djevojke u većem broju napuštaju školu nego mladići - 16 djevojaka, 10 mladića (62%:38%)
- Po disciplinskoj mjeri isključeni iz škole su u 119 slučajeva mladići, a djevojke u 16 slučajeva (88%:12%)
- Udaja, trudnoća razlozi su zbog kojih su 74 djevojke napustile srednju školu.

5. Kojeg su uzrasta djeca/mladi koji napuštaju školu?

Učenici koji napuštaju srednju školu su svih uzrasta od I do IV razreda i nije moguće određeni razlog vezati za uzrast.

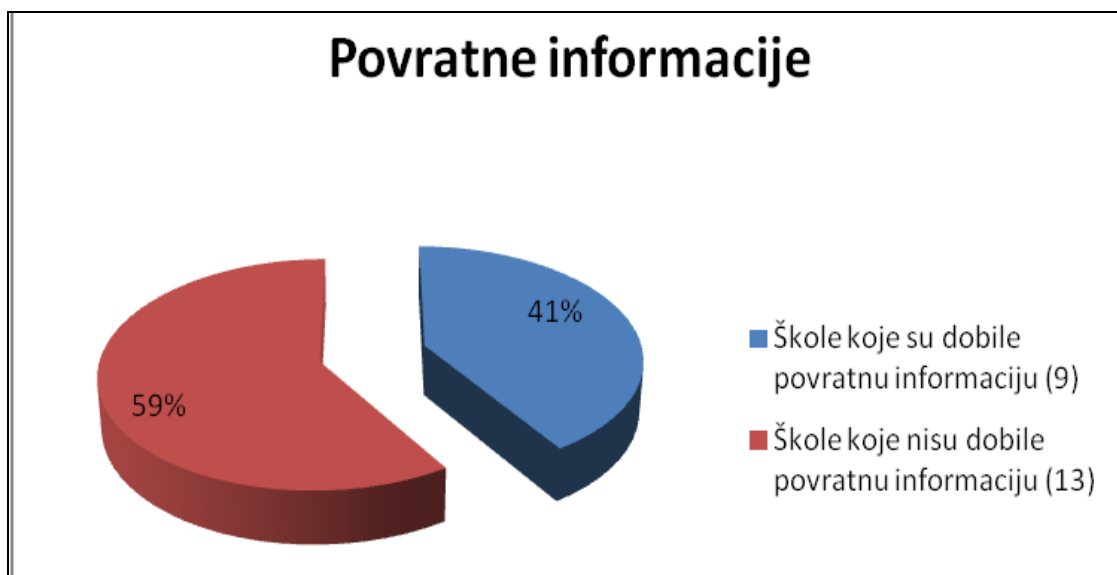
6. Da li ste obavijestili centar za socijalni rad ili drugu nadležnu instituciju o slučaju koji ste imali?

Od 40 škola koje su tokom 2009/10. i 2010/11.školske godine evidentirale slučajeve napuštanja škole, 22 srednje škole, sudeći prema odgovorima, ostvaruju saradnju sa centrima za socijalni rad.

Škole su u slučajevima napuštanja škole, ispisivanja ili izricanja vaspitno disciplinske mjere isključenja iz škole obavljale razgovore s roditeljima i centrima, a jedna škola sa centrom javne bezbjednosti zbog donošenja oružja u školu i jedna škola s centrom za mentalno zdravlje.

U 26 škola nisu smatrali da je potrebno obavještavati bilo koga jer su prema njihovim navodima roditelji bili saglasni da dijete napusti školu ili se ispiše. Svi su uglavnom obavili razgovore s roditeljima i zaključili da nema potrebe da se obavještavaju institucije.

7. Da li imate informacije da se u vezi sa navedenim slučajem/slučajevima vodi odgovarajući postupak pred nadležnim organom i zbog čega?

Od 22 srednje škole koje su se obratile nekoj od institucija, 9 škola ima povratne informacije, dok 13 škola nema.

Školama je poznato da se vodi postupak pred sudom u slučaju razvoda braka roditelja i starateljstva, u slučaju donošenja bombe u školu vodi se postupak pred sudom za jednog učenika. Za 4 isključena učenika iz 3 škole imaju saznanja da se vodi postupak zbog krivičnih djela koje su učenici ranije počinili, u jednom slučaju protiv učenika se vodi prekršajni postupak.

8. Primjedbe i sugestije vezano za prevenciju i sprječavanje slučajeva napuštanja škole

Na ovo pitanje je odgovorilo 15 srednjih škola od 61 škole koja je dostavila podatke.

Škole predlažu:

- Edukacija roditelja i učenika o važnosti završavanja srednje škole
- Jačanje saradnje roditelja i škole.
- Donacije ili finansijska pomoć roditeljima učenika iz ruralnih sredina jer postoje direktni iskazi roditelja da nemaju mogućnost finansiranja svoje djece (mjesečna karta, užina itd.).
- Nedovoljno znanja, vaspitanja i informisanosti o zasnivanju bračne zajednice u srednjoškolskom periodu i posledicama takvih zajednica na razvoj djeteta

4. SUMIRANJE PODATAKA

U skladu s ciljevima provedenog istraživanja o broju, razlozima i postupanju škole i nadležnih institucija u slučajevima kada djeca napuštaju obrazovni sistem,

Ombudsman za djecu konstatuje:

- Istraživanjem pojave učeničkog napuštanja obrazovnog sistema u Republici Srpskoj tokom 2009/10. i 2010/11. školske godine obuhvaćeno je 120 osnovnih i 61 srednja škola. Upitnik je poslat u sve osnovne i srednje škole, a na isti je odgovorilo ukupno 64,41% svih osnovnih i srednjih škola u RS.
- Tokom 2009/10. i 2010/11.školske godine u 36 osnovnih škola ili 30% od 120 koje su odgovorile na upitnik zabilježeni su slučajevi napuštanja škole. U istom periodu 40 srednjih škola ili 66% od 61 srednje škole koja je dostavila podatke bilježi slučajeve napuštanja škole.
- Tokom dvije školske godine školovanje je napustilo 79 osnovaca, i to 44 dječaka i 35 djevojčica , i 499 srednjoškolaca od čega 326 mladića i 164 djevojke (za 7 učenika se ne zna pol). Iz ovih podataka se može vidjeti da dječaci u većem broju napuštaju školovanje, u srednjoj školi je broj mladića dva puta veći od broja djevojaka.

- Iz dobijenih podataka uočeno je da učenici napuštaju osnovnu školu, uglavnom u trećoj trijadi, tj. od 6. do 9. razreda, bez obzira na razloge koji do toga dovode.
- Srednjoškolci napuštaju školu u podjednakom broju od 1.do 4.razreda
- Kada se analiziraju razlozi zašto učenici napuštaju osnovnu školu, onda se dolazi do podatka da 60% osnovaca napusti školu zbog nesređenih porodičnih prilika, 35% zbog drugih razloga, a 5% zbog bolesti. Drugi razlozi zbog kojih osnovci napuštaju školu su, u najvećem broju slučajeva, navršavanje 15 godina, a potom udaja, samovoljno napuštanje škole itd.

Srednje škole najveći broj djece (49% slučajeva) napusti zbog lošeg uspjeha, neopravdanih časova ili samovoljno.

Zbog izricanja vaspitno disciplinske mjere isključenja iz škole 27% učenika u srednjim školama napusti obrazovanje, a taj broj je i veći ako se uzme u obzir da su među drugim razlozima škole navodile veliki broj neopravdanih izostanaka, zbog kojeg se ova mjera najčešće i izriče.

Zasnivanje bračne zajednice je razlog napuštanja škole u 13% slučajeva. Analizom podataka o razlozima napuštanja srednje škole ustanovljeno je da su 74 djevojke ili skoro 15% od ukupnog broja napustile školu zbog sklapanja bračne ili vanbračne zajednice i trudnoće.

Nesređene porodične prilike razlog su za napuštanje srednje škole u 5% slučajeva, a učenici su u 4% slučajeva napustili srednju školu zbog bolesti.

- Zakon o osnovnom obrazovanju obavezuje škole da u slučajevima kada dijete ne pohađa nastavu ili napusti školu obavijeste centre za socijalni rad, organe lokalne samouprave i Ministarstvo prosvjete i kulture. Od 36 škola koje su imale slučajeve napuštanja, 33 škole su obavijestile centre za socijalni rad, a tek četvrtina tih škola obavijestila je organe lokalne samouprave i Ministarstvo prosvjete i kulture. Analizom odgovora koje su dostavile škole dolazi se do saznanja da u istim situacijama škole različito reaguju, odnosno da jedan broj škola o svakom pojedinačnom slučaju obavještava sve nadležne institucije u skladu sa Zakonom, dok jedan broj škola prebacuje odgovornost na roditelje, socijalne radnike ili same učenike.

Od 40 škola koje su imale slučajeve napuštanja škole 22 škole su se obratile centrima za socijalni rad, jedna škola centru javne bezbjednosti i jedna centru za mentalno zdravlje.

- S obzirom da je osnovna škola obavezna i da sva djeca koja upišu osnovnu školu treba i da je završe, svako obavještavanje nadležnih institucija o slučajevima napuštanja škole zahtijeva povratnu informaciju o mjerama koje su preduzete u cilju podrške i pomoći i djetetu i njegovim roditeljima, zavisno od razloga koji su doveli do napuštanja škole.

Povratne informacije od institucija kojima su se obraćale dobilo je samo 9 osnovnih škola i taj podatak ukazuje na nedovoljnu saradnju nadležnih institucija u prepoznavanju potrebe i obaveze da zajedničkim radom, u skladu sa svojim ovlaštenjima preduzmu mjere u cilju zaštite djeteta.

U 9 srednjih škola imaju povratne informacije o učenicima koji su napustili školu i to od sudova i jedna škola od centra za socijalni rad.

- Svoje primjedbe i sugestije dalo je ukupno 36 škola od 181 škole koje su dostavile podatke. 21 osnovna i 15 srednjih škola imaju gotovo iste prijedloge kojima bi se pojava napuštanja škole spriječila ili bar umanjila:
 - Edukativni i savjetodavni rad sa učenicima i sa roditeljima, uključivanje pedagoga i socijalnog radnika i razrednog starješine u te aktivnosti
 - Veće angažovanje socijalnih institucija, više sredstava istim institucijama za pomoć u rješavanju ovih problema.
 - Neophodno je materijalno podržati porodice slabijeg imovnog stanja: roditeljima omogućiti zaposlenje, a djeci užinu u školi.
 - Rana prevencija i uključivanje u školovanje djece sa problemima sluha i govora (Centri za socijalni rad prihvataju da djeca ostaju kod kuće kako roditelji zahtjevaju, a time svjesno krše pravo na obrazovanje djece).
 - Nedovoljno znanja, vaspitanja i informisanosti o zasnivanju bračne zajednice u srednjoškolskom periodu.

VI OKRUGLI STO

S ciljem da dođe do mišljenja stručnjaka koji se na terenu bave problemom napuštanja škole, Ombudsman za djecu organizovao je u saradnji sa Gender centrom Vlade Republike Srpske okrugli sto na temu "Ni jedno dijete izvan obrazovnog sistema." Ovaj okrugli sto održan je povodom Međunarodnog dana djeteta 22. novembra 2011.godine u Banjoj Luci.

Pravo na obrazovanje je osnovno ljudsko pravo jer njegovo ostvarivanje direktno utiče na mogućnost pristupa i ostvarivanja brojnih drugih prava. Osnovna škola je obavezna i zakon ne poznaje ni jedan razlog zbog kojeg učenik može biti isključen iz osnovne škole. Srednja škola nije obavezna, ali je obavezna briga o djetetu. Svako napuštanje obrazovanja je povreda osnovnog prava djeteta. Cilj okruglog stola bio je potražiti odgovor na pitanje da li smo prepoznali sve rizike i preduzeli sve potrebne mjere kako bismo omogućili ostvarivanje ovog prava za svako dijete?

Teme koje su otvorile diskusiju bile su:

- „Pravo na obrazovanje je osnovno ljudsko pravo“ dr Draženko Jorgić, Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci
- „Uzroci i posljedice napuštanja škole“ dr Ivana Zečević, Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci
- „Napuštanje škole“ - podaci iz škola, prof. Zlata Hadžić-Bajrić, zamjenik ombudsmana za djecu Republike Srpske
- „Ravnopravnost polova i obrazovanje“, mr Dijana Tepšić, službenica za odnose s javnošću, Gender centar Vlade Republike Srpske.

Okruglom stolu prisustvovali su predstavnici Ministarstva prosvjete i kulture, Ministarstva porodice, omladine i sporta, Ministarstva unutrašnjih poslova, Republičkog pedagoškog zavoda, Prosvjetne inspekcije, Centra javne bezbjednosti Banja Luka, Centara za socijalni rad Banjaluka, Kozarska Dubica i Srbac, osnovnih škola iz Bronzanog Majdana, Sitneša, Kozarske Dubice, Banjaluke i srednjih škola iz Kneževa, Prnjavora i Banjaluke, Aktiva direktora osnovnih škola, Doma "Rada Vranješević", Omladinskog savjeta RS, mladih savjetnika ombudsmana za djecu, OSCE-a, Save the Children Norway i Genesis Project.

Prisutni su u diskusiji istakli važnost obrazovanja i naveli podatke sličnih istraživanja kao i potrebu da se edukativno i preventivno djeluje na roditelje i učenike kako bi se smanjio broj djece koja napuštaju školu. Za rješavanje ovog problema neophodan je multidisciplinarni pristup jer su razlozi napuštanja škole različiti a posljedice za dijete su teške i dugoročne.

Iz diskusije su proizašli sljedeći zaključci:

- napuštanje škole nije izbor djeteta, niti njegova volja, već posljedica neprepoznavanja situacija koje do toga dovode,
- nedovoljna informisanost roditelja o različitim pitanjima i problemima u odrastanju njihove djece, za posljedicu ima vrlo često izostanak adekvatne i pravovremene podrške i pomoći djetetu u odrastanju,
- neadekvatna saradnja roditelja i škole je ključni problem koji je prisutan u svim pitanjima ostvarivanja i zaštite prava djeteta,
- osnovno obrazovanje je obavezno i zakon ne poznaje ni jedan razlog zbog kojeg dijete može biti isključeno iz osnovne škole, zato se u svakom pojedinačnom slučaju moraju otklanjati uzroci koji do toga dovode,
- napuštanje srednje škole po osnovu neopravdanih izostanaka zahtijeva utvrđivanje uzroka izostanka iz škole i preduzimanje potrebnih mjera kako bi i dijete i roditelj shvatili svu težinu i posljedice ovakvog ponašanja,
- napuštanje srednje škole zbog lošeg uspjeha i vladanja posljedicama je nedovoljne pripremljenosti i motivisanosti djece za školu koju su upisali, što zahtijeva da se pitanjima profesionalne orijentacije i upisa u srednju školu posveti veća pažnja,

- polaganje prijemnog ispita za upis u srednju školu doprinijelo bi da se djeca upisuju u škole za koju imaju stvarne kapacitete,
- učenje djece o njihovom zdravlju, zdravim stilovima života, seksualnom ponašanju moralo bi biti dio obrazovnog sistema, na način prilagođen djeci, njihovom uzrastu i potrebama,
- utvrđivanje disciplinske odgovornosti učenika mora se vršiti po jasno utvrđenim pravilima i procedurama postupanja i mjerama koje se preduzimaju u cilju vaspitnog i disciplinskog sankcionisanja,
- stručne službe u školama morale bi kroz dodatne programe posebnu pažnju posvetiti svim faktorima rizika koji dovode do napuštanja škole,
- škola bi uz izvještaj o radu morala prikazati broj učenika i osnov po kojem su učenici napustili školu u školskoj godini za koju se podnosi izvještaj,
- jačati saradnju škole, centara za socijalni rad i lokalne zajednice u cilju zajedničkog prepoznavanja i rješavanja problema koji su identifikovani kao faktori rizika.

VII ZAKLJUČAK

Za svako dijete pojedinačno i za društvo u cjelini, obrazovanje je ključni faktor koji mora biti prioritet za sve. Djeca koja napuste školu, već su kao djeca dovedeni u socijalni sektor, to nije njihov izbor, već neprepoznavanje situacija u kojima djeca odrastaju i izostanak adekvatne podrške radi otklanjanja uzroka koji su do toga doveli. To nije problem samo danas, ni samo njihov, problem je dugoročan i za svako dijete, za njegovu porodicu i društvo u cjelini.

Dijete koje napusti obrazovni sistem, isključeno je iz svih drugih sistema, osim socijalnog, na žalost.

Napuštanjem škole, bez obzira na razloge koji do toga dovode, djeca postaju dodatno ranjiva kategorija izložena brojnim problemima i ekonomskim i socijalnim i ličnim.

Zbog niskog nivoa obrazovanja, već kao djeca izloženi su rizicima siromaštva i društvene isključenosti dugoročno, zbog nemogućnosti zaposlenja i bilo kakvog radnog angažovanja postaju zavisni od socijalne pomoći.

Na žalost, odluka o napuštanju škole, ne zasniva se samo na jednom izolovanom razlogu, vrlo često, odluka je rezultat više faktora koji su u međusobnoj povezanosti doveli do ovakve odluke.

Razumijevanje razloga zbog kojih djeca napuštaju školu je ključno, samo tako će biti identifikovana ta kategorija djece. Razumijevanje razloga traži multidisciplinarni pristup kao i otklanjanje uzroka koji dovode do napuštanja škole.

Napuštanjem škole ne samo da je povrijeđeno njihovo pravo na obrazovanje, već i pravo na adekvatnu roditeljsku brigu, pravo na zaštitu od svakog oblika zanemarivanja, pravo na nesmetan rast i razvoj...

Napuštanjem škole društvo u cjelini suočeno je sa brojnim problemima, jer:

- povećava se broj socijalnih slučajeva i broj lica čija egzistencija zavisi od socijalnog sektora,
- povećava se broj lica koji traže zaposlenje sa niskim nivoom obrazovanja,
- doprinosi povećanju delikventnog ponašanja, jer su ova djeca zbog nedostatka interesovanja za školu i isključenosti iz bilo kakvih obrazovnih programa izložena različitim rizicima.

Iako podaci dobijeni od škola, statistički posmatrano i u poređenju sa zemljama u okruženju³⁸, nisu zabrinjavajući, zabrinjavajuće je i ako samo jedno dijete zauvijek, dok je još dijete ostane na marginama društva. A svako koje ostane izvan obrazovnog sistema, izloženo je rizicima siromaštva i društvene isključenosti dugoročno.

Imajući u vidu posljedice koje napuštanje škole imaju na razvoj i odrastanje djeteta i društvo u cjelini,

neophodno je

- Osnovna škola je obavezna i Zakon ne poznaje ni jedan razlog niti mogućnost da dijete napusti osnovnu školu.
Obaveza je svake škole da u svakom pojedinačnom slučaju, u skladu sa članom 56, stav 2 Zakona o tome obavijesti nadležne organe koji su dužni preduzeti potrebne mjere da se dijete vrati u obrazovni sistem. Obavijest koja se dostavlja nadležnima nije obavještenje o tome već zahtjev za adekvatnu reakciju i pomoć i učeniku i porodici da se eliminiše uzrok koji je do toga doveo.
Bez saglasnosti resornog ministarstva, ni jedno dijete u osnovnoj školi ne bi moglo biti isključeno iz obrazovnog sistema.
- Srednja škola po Zakonu nije obavezna, ali je obavezna briga o djetetu, zbog toga bi u svakom pojedinačnom slučaju škola morala zatražiti da nadležne institucije u saradnji sa djetetom i njegovim roditeljima preduzmu potrebne mjere radi otklanjanja uzroka koji su doveli do takve odluke.
- Loš uspjeh, nezainteresovanost učenika i njihova nemotivisanost već u prvom razredu srednje škole dovodi do napuštanja škole.
Napuštanje škole zbog lošeg učenja i vladanja vrlo često je posljedica nedovoljne pripremljenosti i motivisanosti djece za školu koju su upisali, što zahtijeva da se pitanjima profesionalne orijentacije i upisa u srednju školu posveti posebna pažnja.

³⁸ Prema podacima rano odustajanje od školovanja u većini evropskih zemalja kreće se između 5% i 15%, a u Strateškim pravcima razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije 2008–2015. godina kao jedan od srednjoročnih ciljeva navedeno je smanjenje stope prekida školovanja na 7,5 odsto.

Uvođenje prijemnog ispita za upis u srednje škole smanjilo bi rizike da se djeca u prvom razredu suoče sa gradivom koje realno ne mogu savladati i izlaz iz situacije u kojoj su se našli vide u napuštanju škole.

- Vrlo često razlog za napuštanje škole je vaspitno disciplinska mjera isključenja. Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti vrlo često ne definiše vođenje disciplinskog postupka (pokretanje postupka, davanje izjave, saslušanje, donošenje odluke i njeno dostavljanje) sa ciljem da učenik shvati da je svojim ponašanjem povrijedio pravila školske discipline i da zbog takvog neprihvatljivog ponašanja slijedi sankcija, koja bi trebala biti i u funkciji prevencije, da učenik ne napravi novu povredu. Jedinstven Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti učenika koji bi donijelo resorno Ministarstvo, a koji bi u skladu sa Zakonom definisao pravila vođenja disciplinskog postupka i procedure postupanja, doprinijelo bi smanjenju broja učenika koji po ovom osnovu napuštaju školu.
- Saradnja roditelja i škole je ključna za vaspitno-obrazovni proces i svaka nesaradnja roditelja sa školom, neodazivanje na poziv škole, ne prepoznavanje potreba djeteta i ne preduzimanje potrebnih mjera u cilju zaštite djeteta, je zanemarivanje djeteta koje na vrijeme mora biti prepoznato, jer izostanak pravovremene reakcije dovodi do različitih posljedica prije svega na štetu djeteta.
- Neprihvatljivo je da djeca napuštaju školu zbog zasnivanja bračnih zajednica. Učenje djece o njihovom zdravlju, o zdravim stilovima života, seksualnom ponašanju, polno prenosivim bolestima i sl. po unaprijed definisanim programima, prilagođenim uzrastu i potrebama djece moralo bi biti dio obrazovnog sistema. Učenje djece o svim rizicima i posljedicama ranog zasnivanja braka, bez obzira na oblik njegovog organizovanja - fakultativni predmet, razredni čas, dodatna nastava u saradnji sa odgovarajućim fakultetima, mora biti prepoznato, kako bi se spriječile posljedice ne samo za svako dijete pojedinačno, već za društvo u cjelini i dugoročno.
- Godišnji izvještaj o radu škole morao bi uključiti ne samo broj djece koja su napustila školu već i razloge koji su do toga doveli i mjere koje su s tim u vezi preduzete.
- Potrebno je da stručne službe u školama kroz dodatne programe posebnu pažnju posvete djeci u riziku uključujući i faktore rizika koji dovode do napuštanja škole.
- Neophodno je stalno raditi na jačanju saradnje škole i lokalne zajednice u cilju zajedničkog prepoznavanja i rješavanja svih pitanja radi unapređenja položaja djece u društvu.

Ombudsman za djecu
mr Nada Grahovac